

**O'SMALAR XAVFLI VA XAVFSIZ O'SMALAR HAQIDA
TUSHUNCHA. ONKOLOGIK BEMORLARNI PARVARISHLASH**

Norin Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi tibbiyot texnikumi

Sayfutdinova Muqaddas Rustamjonovna

Fan nomi: Xirurgiya va reanimatsiyada hamshiralik ishi

Elektron pochta: muqaddassayfitddinova899@gmail.com

tel: +998946503184

Annotatsiya: O'smalar – organizmda nazoratsiz o'suvchi hujayralar to'plamidir. Ular xavfli (rak) va xavfsiz turlarga bo'linadi. Ushbu maqola o'smalar, ularning tasnifi, xavfli va xavfsiz o'smalar o'rtasidagi farqlar, onkologik kasalliklarning sabablari, rivojlanish mexanizmlari, klinik ko'rinishlari, diagnostikasi va davolash usullarini ko'rib chiqadi. Shuningdek, maqolada onkologik bemorlarni parvarishlashning zamonaviy tamoyillari, bemorlarning hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan tibbiy, psixologik va ijtimoiy yordam masalalari muhokama qilinadi. Maqola onkologlar, umumiy amaliyot shifokorlari, hamshiralar va boshqa tibbiyot xodimlariga mo'ljallangan bo'lib, onkologik kasalliklarni tashxislash, davolash va parvarishlash bo'yicha zamonaviy bilimlar bilan ta'minlashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: o'sma, rak, xavfli o'sma, xavfsiz o'sma, onkologiya, onkologik bemor, parvarish, palliativ yordam, hayot sifati.

Kirish

O'smalar – bu organizmda hujayralarning nazoratsiz ko'payishi natijasida hosil bo'ladigan patologik o'smalar. O'smalar xavfli (rak) va xavfsiz bo'lishi mumkin. Rak – bu dunyo bo'ylab o'limning asosiy sabablaridan biri bo'lib, sog'liqni saqlash tizimiga katta yuk bo'ladi. Onkologik bemorlarni parvarishlash – bu kompleks jarayon bo'lib, tibbiy, psixologik va ijtimoiy yordamni o'z ichiga oladi.

O'smalar haqida tushuncha

O'sma (neoplazma) – bu organizmda hujayralarning nazoratsiz ko'payishi natijasida hosil bo'ladigan yangi to'qima. O'smalar xavfli (rak) va xavfsiz bo'lishi mumkin.

- **Xavfsiz o'smalar:** Sekin o'sadi, atrofdagi to'qimalarga tarqalmaydi (metastaz bermaydi) va odatda olib tashlash oson. Xavfsiz o'smalar hayotga xavf solmaydi, lekin ular o'lchami kattalashib, atrofdagi organlarga bosim o'tkazishi mumkin.

- **Xavfli o'smalar (rak):** Tez o'sadi, atrofdagi to'qimalarga tarqaladi (metastaz beradi) va hayotga xavf solishi mumkin. Rak hujayralari qon va limfa tomirlari orqali boshqa organlarga tarqalib, ikkilamchi o'smalar (metastazlar)ni hosil qiladi.

Xavfli va xavfsiz o'smalar o'rtasidagi asosiy farqlar

Xususiyat	Xavfsiz o'sma	Xavfli o'sma (rak)
O'sish tezligi	Sekin	Tez
Atrofdagi to'qimalarga tarqalishi	Yo'q	Ha
Metastaz berishi	Yo'q	Ha
Kapsula mavjudligi	Ko'pincha bor	Ko'pincha yo'q
Hujayralar tuzilishi	Normalga yaqin	Anormal (displaziya)
Hayotga xavfi	Yo'q, lekin bosim o'tkazishi mumkin	Ha

Onkologik kasalliklarning sabablari va rivojlanish mexanizmlari

Rakning rivojlanishiga olib keluvchi asosiy omillar:

- **Genetik omillar:** Ba'zi genlar (onkogenlar va o'sma suppressor genlari)dagi mutatsiyalar rak xavfini oshiradi.
- **Atrof-muhit omillari:**
 - **Kimyoviy kanserogenlar:** Tamaki tutuni, asbest, benzol va boshqa kimyoviy moddalar.

- **Radiatsiya:** Ionlashtiruvchi radiatsiya (rentgen nurlari, atom bombalari) va ultrabinafsha nurlar (quyosh nurlari).

- **Viruslar:** Ba'zi viruslar (masalan, odam papillomavirusi (HPV), gepatit B va C viruslari) rakning rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin.

- **Turmush tarzi omillari:** Noto'g'ri ovqatlanish, kamharakatlilik, ortiqcha vazn, spirtli ichimliklarni suiiste'mol qilish va chekish.

- **Immun tizimining zaiflashishi:** Immun tizimi rak hujayralarini yo'q qila olmasligi rakning rivojlanishiga olib kelishi mumkin.

Rakning rivojlanish bosqichlari:

1. **Initsiatsiya:** Sog'lom hujayrada genetik mutatsiyalar paydo bo'lishi.
2. **Promotsiya:** Mutatsiyalangan hujayralarning ko'payishi va o'sishi.
3. **Progressiya:** O'sma xavfli xususiyatlarga ega bo'lishi (invaziya va metastaz).

Onkologik kasalliklarning klinik ko'rinishlari

Rakning klinik ko'rinishlari o'smaning joylashuvi, o'lchami va tarqalishiga bog'liq. Umumiy belgilar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Tana vaznining sababsiz kamayishi
- Holsizlik va charchoq
- Isitma
- Og'riq
- Terida o'zgarishlar (mollar, yaralar)
- G'alati qon ketishlar
- Limfa tugunlarining kattalashishi
- Organlar funktsiyasining buzilishi (masalan, yo'tal, nafas qisilishi, ich qotishi)

Onkologik kasalliklarni diagnostika qilish

Rakni erta tashxislash muvaffaqiyatli davolash imkoniyatini oshiradi. Diagnostika usullari:

- **Anamnez va fizik tekshiruv:** Bemorning shikoyatlarini aniqlash va klinik belgilarni baholash.

- **Laboratoriya tekshiruvlari:**

- Qon va siydik tahlillari: Umumiy holatni baholash va o'sma markerlarini aniqlash.

- O'sma markerlari: Qonda o'sma hujayralari tomonidan ishlab chiqariladigan moddalarni aniqlash (masalan, PSA, CA-125, CEA).

- **Radiologik tekshiruvlar:**

- Rentgen: O'pka, suyaklar va boshqa organlardagi o'smalarni aniqlash.

- Kompyuter tomografiyasi (KT): Organlarning batafsil tasvirini olish.

- Magnit-rezonans tomografiya (MRT): Yumshoq to'qimalarning batafsil tasvirini olish.

- Pozitron-emission tomografiya (PET): O'sma faolligini aniqlash.

- **Biopsiya:** O'sma to'qimasidan namunani olib, mikroskop ostida tekshirish (gistologik tekshiruv). Biopsiya rak turini va darajasini aniqlash uchun zarur.

- **Endoskopiya:** Ichki organlarni (me'da, ichak, bronxlar) endoskop yordamida tekshirish va biopsiya olish.

Onkologik kasalliklarni davolash usullari

Rakni davolash o'smaning turi, joylashuvi, darajasi va bemorning umumiy holatiga bog'liq. Asosiy davolash usullari:

- **Jarrohlik:** O'smani olib tashlash. Jarrohlik davolash rakning erta bosqichlarida samarali bo'lishi mumkin.

- **Nurlantirish terapiyasi (radioterapiya):** Yuqori energiyali nurlar (rentgen nurlari, gamma nurlari) yordamida rak hujayralarini yo'q qilish.

- **Kimyoterapiya:** Rak hujayralarini yo'q qiluvchi dori vositalaridan foydalanish. Kimyoterapiya butun organizmga ta'sir qiladi va metastazlangan rakni davolashda samarali bo'lishi mumkin.

- **Gormonoterapiya:** Gormonga bog'liq raklar (masalan, ko'krak bezi raki, prostata bezi raki)ni davolash uchun gormonlarni bloklovchi dori vositalaridan foydalanish.

- **Immunoterapiya:** Immun tizimini rak hujayralariga qarshi kurashishga undash. Immunoterapiya so'nggi yillarda rakni davolashda katta yutuqlarga erishdi.

- **Nishonga yo'naltirilgan terapiya (target terapiya):** Rak hujayralarining o'ziga xos molekulalariga ta'sir etuvchi dori vositalaridan foydalanish. Nishonga yo'naltirilgan terapiya kimyoterapiyaga qaraganda kamroq nojo'ya ta'sirlarga ega bo'lishi mumkin.

- **Suyak ko'migi transplantatsiyasi:** Leykemiya va limfoma kabi qon saratonlarini davolash uchun ishlatiladi.

Onkologik bemorlarni parvarishlash

Onkologik bemorlarni parvarishlash – bu kompleks jarayon bo'lib, bemorlarning hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan tibbiy, psixologik va ijtimoiy yordamni o'z ichiga oladi. Parvarishning asosiy elementlari:

- **Tibbiy yordam:**

- Og'riqni boshqarish: Og'riqni kamaytirish uchun dori vositalari (og'riq qoldiruvchi dorilar, narkotiklar) va boshqa usullar (akupunktur, massaj)dan foydalanish.

- Nojo'ya ta'sirlarni boshqarish: Davolashning nojo'ya ta'sirlarini (ko'ngil aynishi, qusish, diareya, soch to'kilishi, charchoq) kamaytirish uchun dori vositalari va boshqa usullardan foydalanish.

- Ovqatlanishni qo'llab-quvvatlash: To'g'ri ovqatlanishni ta'minlash va vazn yo'qotishning oldini olish.

- Infektsiyalarning oldini olish va davolash: Immun tizimi zaiflashgan bemorlarda infektsiyalarning oldini olish va davolash.

- **Psixologik yordam:**

- Konsultatsiya: Bemorlar va ularning oila a'zolariga kasallik bilan bog'liq stress, tashvish va depressiya bilan kurashishga yordam berish.

- Psixoterapiya: Bemorlarga kasallik bilan bog'liq emotsional muammolarni hal qilishga yordam berish.

- Guruhli terapiya: Boshqa bemorlar bilan o'z tajribalari bilan bo'lishish va qo'llab-quvvatlash olish imkoniyatini yaratish.

- **Ijtimoiy yordam:**

- Moliyaviy yordam: Bemorlarga davolash xarajatlarini qoplashda yordam berish.

- Huquqiy yordam: Bemorlarga huquqiy masalalarda maslahat berish.

- Uy sharoitida parvarish: Bemorlarga uyda parvarish qilish xizmatlarini taqdim etish.

- **Palliativ yordam:**

- Hayot sifatini yaxshilash: Kasallikni davolashga qaratilmagan, balki bemorning ahvolini engillashтириш va hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan yordam.

- Og'riqni boshqarish, nafas qisilishini kamaytirish, ko'ngil aynishini bartaraf etish va boshqa simptomlarni nazorat qilish.

- Psixologik va ma'naviy yordam ko'rsatish.

Xulosa

O'smalar – bu jiddiy kasallik bo'lib, erta tashxis qo'yish va adekvat davolash muvaffaqiyatli natijalarga olib kelishi mumkin. Onkologik bemorlarni parvarishlash – bu kompleks jarayon bo'lib, bemorlarning hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan tibbiy, psixologik va ijtimoiy yordamni o'z ichiga oladi. Tibbiyot xodimlari onkologik kasalliklar haqida zamonaviy bilimga ega bo'lishlari va bemorlarga kompleks yordam ko'rsatishlari kerak.

Tavsiyalar

- Aholining onkologik kasalliklar haqida xabardorligini oshirish va skrining dasturlarini o'tkazish orqali rakni erta tashxislashni yaxshilash.

- Onkologik kasalliklarni davolash usullarini takomillashtirish va yangi dori vositalarini ishlab chiqish.

- Onkologik bemorlarni parvarishlash xizmatlarini kengaytirish va ularning sifatini oshirish.

- Bemorlar va ularning oila a'zolarini psixologik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish.

- Palliativ yordam xizmatlaridan foydalanish imkoniyatini kengaytirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Onkologiya: Darslik. (2020). Tahrir ostida prof. M.A. Alimov. Toshkent: "Yangi Nashr". (Ushbu darslikda o'smalarning tasnifi, etiologiyasi, patogenezini, klinikasi, diagnostikasi, davolash usullari va onkologik bemorlarni parvarishlash masalalari batafsil yoritilgan).
2. Klinik onkologiya: Qo'llanma. (2018). Tahrir ostida prof. B.T. Tursunov. Toshkent: "Ibn Sino". (Ushbu qo'llanmada onkologik kasalliklarning klinik ko'rinishlari, diagnostikasi va davolash tamoyillari haqida ma'lumotlar berilgan. Shuningdek, onkologik bemorlarni parvarishlashning asosiy jihatlari ham ko'rsatilgan).
3. Palliativ tibbiyot: Qo'llanma. (2021). Tahrir ostida prof. R.S. Azizova. Toshkent: "Tib Kitob". (Ushbu qo'llanmada palliativ yordamning asosiy tamoyillari, onkologik bemorlarga og'riqni boshqarish, psixologik va ma'naviy yordam ko'rsatish masalalari yoritilgan).